

ORTA VADELİ PROGRAM (2024-2026)

Elder

T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı ile Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığınca her sene, üç yıllık bir perspektifle hazırlanan ve Cumhurbaşkanı kararıyla resmileşen Orta Vadeli Program (OVP) ile makro politikaları, ilkeleri, hedef ve gösterge niteliğindeki temel ekonomik büyüklükleri, gelecek üç yıla ilişkin toplam gelir ve gider tahminleri, bütçe dengesi ve borçlanma durumu ile kamu idarelerinin ödenek teklif tavanlarını içeren temel politika dokümanı olarak üç ana başlık altında raporlanmıştır.

I. Dünya ve Türkiye Ekonomisinde Gelişmeler

II. Temel Amaçlar

III. Makroekonomik Hedefler ve Politikalar

OVP (2024-2026), hazırlanmakta olan On İkinci Kalkınma Planı'nın (2024-2028) genel çerçevesiyle uyumlu olarak, makroekonomik ve finansal istikrarı güçlendirmeyi, yüksek katma değerli üretimi teşvik etmeyi, yeşil ve dijital dönüşüm odağıyla verimlilik ve ihracat artışı yoluyla büyümeyi ve cari işlemler dengesinde kalıcı iyileşme sağlamayı, enflasyonu orta vadede tek haneye düşürmeyi, iş ve yatırım ortamını iyileştirmeyi ve afetlerle etkin mücadele ederken mali disiplini korumayı esas alan politika zeminini tesis etmeyi amaçlamaktadır.

I. DÜNYA VE TÜRKİYE EKONOMİSİNDE GELİŞMELER

A. DÜNYA EKONOMİSİ

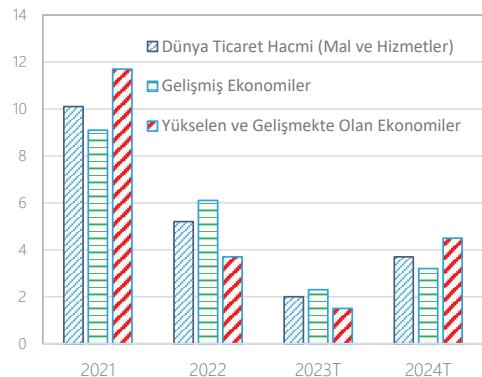
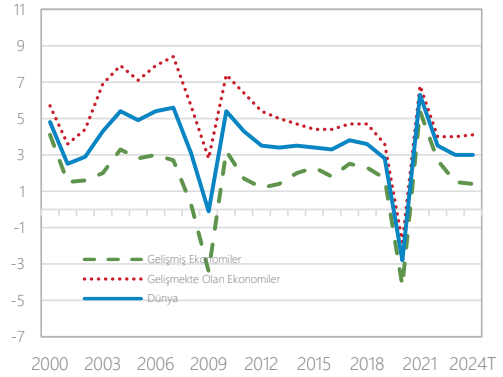
Dünya Sağlık Örgütü'nün, Mayıs 2023 itibarıyla Covid-19 salgınına "küresel sağlık acil durumu" tanımlamasından çıkarmasıyla birlikte dünya ekonomisinde ağır tahribat oluşturan salgın ve gecikmeli etkileri "küresel tehdit" özelliğini yitirmiştir. Virüsün yeni varyantlarının ortaya çıkmasına rağmen pandemi seviyesinde bir riske işaret etmemektedir.

2022 yılında başlayan Rusya-Ukrayna savaşı, küresel ekonomiyi yol açtığı kayıplar, göç sorunları, gıda ve enerji fiyatları yoluyla tehdit etmeye devam etmektedir. Bu durum, küresel ekonomi üzerindeki riskler arasında jeopolitik sorunları öne çıkarmaktadır. Salgın ve savaşa rağmen alınan önlemler, teşvikler ve makro ihtiyati politikalar, küresel ekonominin beklenenden daha hızlı toparlanmasına katkı sağlamıştır. Tedarik zincirindeki aksaklıklar büyük ölçüde iyileşerek tedarik süreleri salgın öncesi dönemlere oldukça yakınsamıştır.

Türkiye öncülüğünde uygulamaya konulan Karadeniz Tahıl Koridoru diplomasisi gibi jeopolitik tansiyonu düşürmeyi ve az gelişmiş ülkelere gıda sevkiyatını amaçlayan uluslararası girişimler ise olumlu sonuçlar vermiştir.

Küresel ekonominin en önemli sorunlarından biri olan enflasyon, emtia fiyatlarındaki dalgalanmalar ve yüksek enerji fiyatları nedeniyle hala yüksek seviyelerini korumaktadır. **2021 yılında yüzde 6,3 büyüyen dünya ekonomisinin, 2022 yılında yüzde 3,5 oranında büyümesi, 2023 yılında ise ivme kaybının sürmesiyle Uluslararası Para Fonu (IMF) tahminlerine göre yüzde 3,0 oranında büyümesi beklenmektedir**

2023 yılında beklenen ekonomik zayıflama gelişmiş ekonomiler kaynaklı olarak öngörülmekte, küresel büyümeyi özellikle Avro Bölgesi ve ABD ekonomilerinin aşağıya çekeceği tahmin edilmektedir. Söz konusu yılda Türkiye'nin başlıca ticaret ortaklarından biri olan Avro Bölgesi'nin yüzde 0,9 oranında büyümesi beklenirken bölgenin lokomotif ekonomilerinden Almanya'nın yüzde 0,3 oranında daralması, aynı dönemde ABD'nin ise yüzde 1,8 oranında büyümesi beklenmektedir. 2023 yılı ekonomik performansı gelişmekte olan ülkeler açısından daha olumlu bir çerçeveye çizmektedir. **IMF'ye göre söz konusu ülke grubunun 2022 yılı büyümesi ve 2023 yılı büyüme beklentisi yüzde 4,0 ile istikrarlı bir görünüm arz etmektedir.**

Grafik 1: Küresel Büyüme ve Küresel Ticaret Hacmi (Yüzde)
Kaynak: IMF Küresel Ekonomik Görünüm (Temmuz 2023), T: Tahmin

2023 yılında küresel ekonomik aktivitedeki yavaşlamaya paralel olarak dünya ticaret hacminde, yükselen ve gelişmekte olan ekonomilerde daha belirgin olmak üzere ivme kaybı öngörülmektedir. **2023 yılında mal ve hizmet ticaret hacminin küresel düzeyde yüzde 2,0, gelişmiş ülkelerde yüzde 2,3, yükselen ve gelişmekte olan ekonomilerde ise yüzde 1,5 oranında artış kaydederek küresel büyümenin altında kalması** öngörülmektedir. **2024 yılında ise küresel mal ve hizmet ticaretindeki artış hızının yüzde 3,7 ile küresel hasıla artışını** geçmesi beklenmektedir.

2022'deki savaş sonrası Rusya'ya uygulanan yaptırımlar, enerji ve gıda fiyatlarını yükselterek emtia fiyatlarını tarihi yüksek seviyelere çıkarmıştır. Ancak 2023'te tahıl diplomasisi, Avrupa'daki gaz stoklarının artışı ve Çin'deki düşük talep nedeniyle enerji ve gıda fiyatları gerilemiş olup hala küresel düzeyde risk teşkil etmektedir. **IMF tarafından 2023 yılında dünya genelinde enflasyonun, gelişmiş ekonomilerde yüzde 4,7 ve gelişmekte olan ekonomilerde yüzde 8,3 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir. 2024 yılında ise enflasyonun dünya genelinde ortalama yüzde 5,2 olması tahmin edilmektedir.**

2023'ün ilk yarısındaki olumlu gelişmelere rağmen, para birimi değer kaybeden ülkelerde kur geçişkenliğinin ithalat fiyatları üzerinde oluşturacağı baskı, Rusya-Ukrayna savaşı ile tahıl koridorundaki belirsizliğin gıda, enerji ve gübre fiyatlarında yol açabileceği dalgalanma ve tarımsal üretim üzerinde iklim değişikliği kaynaklı gelişmeler gibi riskler küresel enflasyon beklentilerinde bozulmaya neden olabilecektir.

B. TÜRKİYE EKONOMİSİ

1. Büyüme

2022 yılında Türkiye ekonomisi, küresel olumsuz etkilere karşı direncini göstererek **yüzde 5,5 oranında büyüme** kaydederek OVP (2023-2025) tahmini olan yüzde 5'i aşarak son 13 yıl boyunca kesintisiz büyümeyi sürdürmüştür. Türkiye, 2022 yılındaki yüzde 5,5'lik büyüme hızı ile OECD ülkeleri ortalaması olan yüzde 2,9'un oldukça üzerinde bir büyüme oranına ulaşarak üye ülkelerden olumlu ayrılmıştır. Rusya-Ukrayna savaşı, tedarik zincirlerindeki aksaklıklar ve küresel enerji ile gıda fiyatlarındaki artışlar gibi faktörler ülke ekonomisini olumsuz etkilemiştir. Salgın sonrası dönemde Türkiye, alternatif üretim ve tedarik merkezi olarak daha fazla önem kazanmıştır. Ayrıca etkili diplomasi çabalarıyla savaşın ekonomik etkileri hafifletilmiştir.

2022 yılının ilk yarısında Türkiye ekonomisi, sanayi ve hizmetler sektörlerinde güçlü bir büyüme oranı olan yüzde 7,7 kaydetmiştir. Sanayi sektörü yüzde 6,8 büyürken, hizmetler sektörü yüzde 10,2 büyüme göstermiştir. 2022 yılının ikinci yarısında ise jeopolitik belirsizlikler ve sıkı para politikalarının etkisiyle iktisadi faaliyet daha zayıf bir görünüm arz etmiştir. Bu dönemde **Türkiye ekonomisi, bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 3,7 oranında büyüerek** nispeten ılımlı bir performans sergilemiştir.

2023 yılının ilk çeyreğinde GSYH artış hızı yüzde 3,9 oranında gerçekleşerek büyüme ivmesinin sürdürüğüne işaret etmiştir. Şubat ayında meydana gelen deprem felaketine rağmen, milli gelir artışının devam ettiği ve depremin GSYH üzerindeki olumsuz etkisinin sınırlı düzeyde kaldığı gözlenmiştir. 2023 yılının ikinci çeyreğinde ise Türkiye ekonomisi yüzde 3,8 oranında ılımlı bir büyüme kaydetmiştir. **2023 yılı ilk yarısındaki ekonomik büyüme yüzde 3,9 oranında gerçekleşmiştir.**

2023 yılının ikinci yarısında yurtiçi talebi dengeleyici ve ihracatı artırıcı tedbirlerin ve turizmdeki canlı görünümün sürmesinin de etkisiyle **Türkiye ekonomisinin yıl genelinde OVP (2023-2025) hedefine yakınsayarak yüzde 4,4 oranında büyümesi beklenmektedir.**

2. İstihdam

2022 yılı hem işgücüne katılımın hem istihdam artışlarının güçlü gerçekleştiği bir yıl olmuştur. **Yıl genelinde 1 milyon 955 bin istihdam artışı kaydedilmiştir.** Tarım sektörü hariç tüm sektörlerde istihdam artışı yaşanmış olup sanayi sektöründe 520 bin ve hizmetler (inşaat dâhil) sektöründe 1 milyon 519 bin istihdam artışı gerçekleşmiştir. 2022 yılında işgücünde 1 milyon 618 bin net artış yaşanmış ve söz konusu artışın yüzde 56,4'ü kadın işgücündeki artıştan kaynaklanmıştır.

İktisadi faaliyetteki güçlü performansın etkisiyle işsizlik oranı bir önceki yıla göre 1,6 puan azalarak yüzde 10,4 seviyesinde gerçekleşmiş ve yüzde 10,8 olan OVP (2023-2025) hedefinden daha iyi bir seviyede gerçekleşmiştir.

Yılın ilk altı ayında, emekliliğe hak kazanma koşullarına yönelik düzenlemelerin ve depremin olumsuz etkilerine rağmen net 220 bin istihdam artışı sağlanmıştır. Mevsimsellikten arındırılmış işgücüne katılım ve istihdam oranı sırasıyla yüzde 53,4 ve yüzde 48,2 seviyelerinde gerçekleşirken, **işsizlik oranı yüzde 9,7 olmuştur.** 2023 yılı genelinde istihdam artışının işgücüne katılım ve

nüfus artışı etkilerine baskın gelmesi sonucu işsizlik oranının yüzde 10,1 düzeyine gerileyeceği tahmin edilmektedir.

3. Fiyat İstikrarı

2022 yılında dünya genelinde gerek manşet gerekse çekirdek göstergelerde hız kazanan enflasyon, özellikle gelişmiş ülkeler için tarihi yüksek seviyelere ulaşmıştır. 2022 yılı sonunda TÜFE yıllık artış oranı baz etkisinin yanı sıra küresel enerji ve gıda fiyatlarındaki gelişmelerle yüzde 64,3 olarak OVP (2023-2025) tahminine oldukça yakın bir oranda gerçekleşmiştir.

2023 yılı Ocak-Ağustos döneminde birikimli TÜFE artış oranı yüzde 43,1 olarak kaydedilmiştir. TÜFE'deki artışın nedenleri arasında kur dalgalanmaları, hizmet enflasyonundaki katılık, yüksek gıda fiyatları, vergi değişiklikleri, maliyet artışları ve enflasyon beklentilerindeki olumsuz değişiklikler önemli rol almıştır. Diğer taraftan, enflasyonla mücadelede başta doğalgaz grubu olmak üzere enerji fiyatlarında uygulanan sübvansiyonlar ve kira artışlarına tavan fiyat uygulanmasının yanı sıra bir takım dış ticaret tedbirleri alınmıştır. Böylece, **TÜFE yıllık artış oranı 2023 yılı Ağustos ayı itibarıyla yüzde 58,9 olmuştur. TÜFE yıllık artış oranının yıl sonunda yüzde 65 seviyesine yükseleceği öngörülmektedir.**

4. Ödemeler Dengesi

2022 yılında ithalat OVP (2023-2025) hedefini 3,7 milyar dolar aşarak 363,7 milyar dolar seviyesinde gerçekleştirmiştir. 2022 yılında 48,4 milyar dolar seviyesinde kaydedilen **cari işlemler açığı, GSYH'ya oranla yüzde 5,3 ile OVP (2023-2025) tahmininin 0,6 puan altında gerçekleşmiştir.**

2023 yılının ilk yedi ayında ihracat, bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 0,7 oranında azalış kaydederek 143,3 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. Küresel enflasyon nedeniyle uygulanmaya başlayan sıkılaştırıcı para politikası adımları sonrasında dış talepteki düşüşün yanı sıra ihracat birim değerlerindeki yaşanan ivme kaybı belirleyici olmuştur. Şubat ayında yaşanan deprem felaketinin ihracat üzerindeki etkisi ise sınırlı düzeyde kalmıştır. İhracatın yıl genelinde yüzde 0,3 artış ile 255 milyar dolar seviyesinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Yılın ilk yedi ayında ithalat artış hızı yüzde 5,0 ile önceki yıla göre ivme kaybederek

216,8 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. Yılın geri kalanında ithalattaki düşüşün devam etmesi beklenmekte ve 2023'te toplam ithalatın yüzde 0,9 artarak 367 milyar dolara ulaşması öngörülmektedir.

2023 yılı genelinde cari işlemler açığının GSYH'ya oranının yüzde 4,0 seviyesinde gerçekleşmesi, enerji hariç cari işlemler dengesinin ise GSYH'ya oranla yüzde 1,4 oranında fazla vermesi öngörülmektedir.

5. Finansal İstikrar

Ocak 2023'teki Sermaye Yeterliliği Rasyosu (SYR) hesaplanmasında kullanılan döviz alış kurlarını artırıcı yöndeki değişiklik sonrasında SYR oranlarında gerileme görülmüştür. Aralık 2022'de yüzde 19,5 seviyesinde gerçekleşen SYR, yapılan değişiklik sonrası Ocak ayında yüzde 17'ye gerilemiş, ancak sektörün güçlü seyreden karlılığı ve kamu bankalarına yapılan sermaye desteğiyle yeniden yükselişe geçerek Temmuz ayı itibarıyla yüzde 18,7 seviyesine çıkmıştır.

Aralık 2021'de açıklanan Kur Korumalı Mevduat (KKM) uygulaması bankacılık sektöründe Türk lirasına olan talebi artırmıştır. Yılın ilk yarısında KKM hesapları için faiz tavanının kaldırılmasıyla birlikte uygulamaya ilgi artmıştır.

2022 yılı Nisan ayında ekonomide üretkenliği artıracak belirli sektörlerde düşük faizli kredi sağlanması amacıyla ticari kredilerde hedefli kredi politikası uygulaması başlamıştır. 2023 yılı Haziran ayından bu yana ise sıkılaşmaya başlayan para politikası çerçevesinde kademeli faiz artışı yapılmış ve makro ihtiyati politikalarda sadeleşme adımları atılmaya başlanmıştır.

Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS) veri tabanına göre, Türkiye'nin kamu borcunun milli gelire oranı 2022 yılında bir önceki yıla göre 9,9 puan gerileyerek yüzde 32 seviyesinde gerçekleşmiştir. Ayrıca, ilgili oran gelişmekte olan ülke ortalaması olan yüzde 65,3 seviyesine göre oldukça düşük düzeyde bulunmaktadır. BIS verilerine göre, 2022 yılında Türkiye'de hanehalkı borcunun GSYH'ya oranı bir önceki yıla göre 3,7 puan azalarak yüzde 11'e gerilemiştir. Aynı dönemde, gelişmekte olan ülkelerin ağırlıklı ortalaması ise yüzde 47,7 olarak gerçekleşmiştir.

Türkiye'nin reel sektör borcunun GSYH'ya oranı, 2021 yılına göre 19,7 puan azalarak 2022 yılı sonunda yüzde 55,2'ye gerilemiştir. Çin hariç gelişmekte olan ülke ortalaması ise 2022 yılı

sonunda yüzde 60,5 düzeyinde gerçekleşmiştir. Türkiye'nin reel sektör borçluluğunun milli gelire oranı da benzer ülkeler ortalamasının altında seyretmeye devam etmektedir.

6. Kamu Maliyesi

Pandeminin olumsuz etkilerinin sürdüğü bir dönemde hazırlanan 2022 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanununda GSYH'ya oranla yüzde 3,5'lik bir bütçe açığı öngörülmüştür. Yıl içinde döviz kurlarında yükseliş ile küresel gelişmeler kaynaklı gıda ve enerji fiyatlarında ortaya çıkan artışların hızlandırdığı enflasyonda revize ihtiyacı doğmuş ve Temmuz ayında ek bütçe uygulamaya konulmuştur. Bu gelişmeler doğrultusunda hazırlanan OVP (2023-2025)'de 2022 yılı bütçe açığı GSYH'ya oranla yüzde 3,4 düzeyinde öngörülmüştür.

2022 yılında genel devlet toplam gelirleri GSYH'ya oran olarak bir önceki yıla göre 3 puan azalırken, genel devlet toplam harcamaları 4,9 puan azalmıştır.

2022 yılında 2021 yılına göre, genel devlet cari giderlerinde 2,2 puan, transfer harcamalarında 2,9 puan azalış gerçekleşmiş, yatırım harcamalarında ise 0,3 puan artış yaşanmıştır. Bu çerçevede, GSYH'ya oran olarak genel devlet açığı 1,8 puan azalarak yüzde 0,8 seviyesinde gerçekleşmiştir.

OVP (2023-2025)'de, 2023 yılı merkezi yönetim bütçe açığının GSYH'ya oranla yüzde 3,5 olacağı öngörülmüştür. Depremde hasar gören bölgelerin yeniden ihyası ve imarı ile depremin etkilerinin ortadan kaldırılması amacıyla 2023 yılında 762 milyar TL harcama yapılacağı tahmin edilmektedir. Söz konusu harcamalar hariç 2023 yılsonunda bütçe açığının GSYH'ya oranının yüzde 3,4 olacağı öngörülmektedir. **2023 yılında kamu kesimi genel dengesinin GSYH'nın yüzde 6,4'ü oranında açık vermesi, AB tanımlı genel yönetim borç stokunun GSYH'ya oranının ise yüzde 33,3 olması beklenmektedir.**

II. TEMEL AMAÇLAR

OVP (2024-2026)'de Büyüme, Yeşil Dönüşüm, İstihdam, Fiyat İstikrarı, Ödemeler Dengesi, Finansal İstikrar, Kamu Maliyesi, Merkezi Yönetim Bütçesi Ödenek Teklif Tavanları ve Bütçe Sürecine İlişkin Hususlara ek olarak **Afet Yönetimi, Dijital Dönüşüm ve İş ve Yatırım Ortamı program kapsamına dahil edilmiştir.**

OVP'nin temel amaçlarından biri, iç ve dış dengenin sağlandığı istikrarlı bir büyüme ortamını

sürdürürken enflasyonun dönem sonunda tek haneli seviyelere düşürülmesini sağlayarak refahı artırmaktır. Bu dönemde, yapısal dönüşümlerin yanı sıra sıkı parasal duruş ve mali disiplin temel makroekonomik politika araçları olacaktır. Bu sayede, enflasyonla mücadele güçlendirilerek güven ve istikrar ortamı pekiştirilecek, istihdamı artıracak üretken yatırımlar için sağlıklı bir iş yapma zemini oluşturulacak, yeşil ve dijital dönüşüm odağıyla üretim ve ihracatın teknoloji kompozisyonu iyileştirilecektir.

Özellikle enerji, sanayi, ulaştırma ve tarım sektörlerinde bütünlük ve çevre dostu politikalar benimsenerek sürdürülebilir, düşük emisyonlu, yüksek teknolojiye dayalı üretim teknikleriyle Türkiye'nin uluslararası rekabetçi konumunu güçlendirmek ve bu kapsamda gerek ithalat bağımlılığının azaltılması gerek üretim yapısının daha yüksek katma değer üretecek bir yapıya dönüşmesiyle birlikte cari işlemler dengesinde kalıcı iyileşmenin sağlanması hedeflenmektedir.

Afet risklerinin azaltılmasına öncelik verilecek, bu alanların dışındaki harcama kalemlerine azami tasarruf anlayışıyla yaklaşılacaktır. Deprem ve afet risklerine yönelik harcamalar hariç kamu açığının kademeli olarak azaltılması ve kamu mali sürdürülebilirliğinin güçlendirilmesi maliye politikasının temel amacı olacaktır. Ayrıca, yeşil ve dijital dönüşüme katkı sağlanması, gelir dağılımının iyileştirilmesi ve dezenflasyon sürecinde para politikasının desteklenmesi maliye politikasının öncelikleri arasında yer alacaktır.

III. MAKROEKONOMİK HEDEFLER VE POLİTİKALAR

1. Büyüme

Türkiye Yüzyılına girerken fiyat istikrarını ve finansal istikrarı gözeterek, sürdürülebilir ve kapsayıcı bir ekonomik büyümeyi hedef alan, serbest piyasa ve rekabet ortamında verimliliği artırarak makroekonomik dengeleri gözeterek ve yapısal reformlarla desteklenen şeffaf, tutarlı, öngörülebilir ve uluslararası normlara uygun bir yaklaşım izlenecektir.

Yatırım, istihdam, üretim ve ihracatı desteklemek için para, maliye ve gelir politikaları koordinasyon içinde uygulanacak ve reformlar kademeli olarak devreye alınacaktır. Teknolojik altyapı, beşeri sermaye, girişimcilik, araştırma, yenilikçilik ve tasarım kapasitesi güçlendirilerek sanayide teknolojik dönüşümü sağlamaya yönelik politikalar hayata geçirilecektir. Deprem sonrası yeniden

yapılanma çalışmaları hızla sürdürülürken, afetlere dirençli ve bölgesel kalkınma dinamiklerini liman endüstrileriyle birleştiren bütünleşik bir kalkınma yaklaşımı izlenecektir.

Program döneminde üretken alanlara yönelik yatırımlara dayalı ve verimlilik artışlarıyla desteklenen bir büyüme stratejisiyle yıllık ortalama yüzde 4,5 büyüme oranına ulaşılması ve Türkiye'nin fert başına düşen milli gelirden orta-üst gelir grubundan üst gelir grubuna yükselmesi hedeflenmektedir.

Politika ve Tedbirler

Programda yer alan politika ve tedbirler ile ilgili bazı önemli kararlar kapsamında;

- Sanayide yapısal dönüşüme yönelik sektörel önceliklendirme yaklaşımıyla teknoloji odaklı yatırımlar desteklenecektir.
- Kalkınma Planı ve Milli Teknoloji Hamlesi hedefleriyle uyumlu olarak yerli üretimin ve teknolojik kabiliyetlerin geliştirilmesi sağlanacak, stratejik ürün ve teknolojiler için ürün bazlı yatırım yol haritaları hazırlanacaktır.
- Stratejik öneme sahip alanlarda, özel sektör, üniversite ve kamu Ar-Ge merkezlerinin bir araya geldiği büyük ölçekli platform ve ağ destekleri ile teknoloji ve ürün geliştirme süreçleri teşvik edilecek, patentli teknolojilerin sanayiye aktarılması desteklenecektir.
- Ar-Ge teşvikleri, stratejik teknoloji alanlarında ülkede birikim oluşumuna katkı sağlayacak şekilde güdümlü hale getirilecektir.
- Daha fazla girişimcinin ekosisteme dâhil edilmesini teminen Teknoloji Geliştirme Bölgelerinin altyapıları ve kuluçka merkezleri desteklenerek yaygınlaştırılacak, Ar-Ge, tasarım ve yenilik kapasitesi güçlendirilecektir.
- Fikri mülkiyet varlıklarının yüksek teknoloji ve katma değerli üretime katkısının artırılması amacıyla patent, marka ve tasarımlara ilişkin değerlendirme, finansmana erişim ve ticarileştirme mekanizmaları güçlendirilecektir.
- Yapay zekâ, otonom sistemler, bulut bilişim ve büyük veri analitiği gibi dijital teknolojilerin yanı sıra yeşil teknolojilerin kullanımı yaygınlaştırılacaktır.
- Teknoloji Odaklı Sanayi Hamlesi Programı kapsamında açılacak yeni çağrılar ile kritik ürün ve teknolojilerin yerli imkânlarla geliştirilmesi ve üretilmesi desteklenecektir.

- Yarı iletken, elektrikli araç, batarya ve bunların değer zincirindeki kritik teknoloji ürünlerine yönelik yatırımlar teşvik edilecek, elektronik, havacılık, savunma ve biyomedikal gibi stratejik sektörlerde ihtiyaç duyulan kritik malzeme ve bileşenlere yönelik çalışmalar desteklenecektir.

2. İstihdam

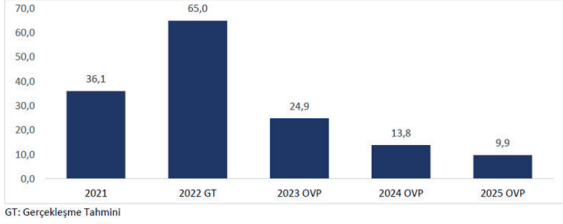
Program boyunca istihdamın yıllık ortalama 909 bin kişi artması ve işgücüne katılım oranlarındaki öngörülen artışa rağmen işsizlik oranının kademeli olarak gerilemesi ve 2026 yılında yüzde 9,3 seviyesinde gerçekleşmesi tahmin edilmektedir.

Politika ve Tedbirler

- Mesleki ve teknik eğitim müfredatı özel sektörle iş birliği içerisinde güncellenecek, staj ve işbaşı eğitimi programlarının yaygınlaştırılmasını sağlayacak şekilde yönetim ve finansman konuları da dâhil olmak üzere özel sektör katılımı artırılacaktır.
- Savunma sanayii, yapay zekâ, siber güvenlik, temiz ve sürdürülebilir enerji ile uzay teknolojileri gibi stratejik alanlarda nitelikli işgücü yetiştirmeye yönelik kamu-üniversite-özel sektör iş birliği programları uygulamaya konulacaktır.
- Yeşil ve dijital dönüşüm alanlarında meslek standartları ve yeterlilikler hazırlanacak, meslek standartlarında gerekli güncellemeler yapılacak, yeşil ve dijital yetkinlik açığı kapatılacaktır.
- Aktif işgücü programları, yeşil ve dijital dönüşümün gerektirdiği işlere yönelik işgücü uyumunun sağlanmasında ve yeni istihdam olanaklarının oluşturulmasında etkin bir şekilde uygulanacaktır.

3. Fiyat İstikrarı

Program döneminde fiyat istikrarı önceliklendirilerek para, maliye ve gelirler politikaları eşgüdüm içerisinde uygulanacaktır. Fiyat artışlarına etki eden tüm unsurlarla mücadele edilerek, miktarsal sıkılaşmayı da içeren sıkı para politikası ile seçici kredi uygulamalarının desteğiyle iç talepte dengelenme sağlanırken, üretim, rekabet ve verimlilik artışlarıyla 2024 yılında başlaması öngörülen dezenflasyon sürecinin devamında TÜFE yıllık artış hızının 2026 yılı sonunda yüzde 8,5 ile tek haneye düşürülmesi amaçlanmaktadır. Bu çerçevede, Türk lirasının istikrarlı bir görünüme sahip olması, arz kapasitesinin güçlendirilmesi ve enflasyon ataletine yol açan unsurların giderilmesi

hedeflenmektedir.

Grafik 2: Yıl Sonu TÜFE Artış Oranı (Yüzde)

3. Ödemeler Dengesi

Program döneminde, mal ve hizmet ticaretinde küresel gelişmeler yakından takip edilerek, yeşil dönüşüm ve dijitalleşme alanlarında gerekli düzenlemeler hızla hayata geçirilecek ve bu kapsamda dış ticarete Türkiye'nin rekabet gücünün ve küresel değer zincirlerindeki konumunun daha üst seviyelere çıkarılması sağlanacaktır.

Politika ve Tedbirler

- Dijital ve yeşil dönüşüm kapsamında, ithalata bağımlılığı azaltmaya ve arz güvenliğini temin etmeye yönelik ulusal kritik hammaddeler stratejisi hazırlanacaktır.
- Karbon fiyatlandırma mekanizmasının sektörler üzerinde yaratacağı ilave maliyetlere yönelik ihracatın finansmanında kullanılan araçların çeşitliliği ve etkinliği artırılacaktır.
- Türkiye Varlık Fonu bünyesinde kurulacak teknoloji fonu ile girişim şirketleri desteklenerek stratejik teknolojik yatırımlara yönelik ekosistem geliştirilecektir.
- Enerjide dışa bağımlılığı azaltmak amacıyla petrol ve doğalgaz arama ve üretim faaliyetleri hızlandırılarak sürdürülecektir.
- Doğalgaz depolama tesislerinin depolama ve geri üretim kapasiteleri artırılacaktır.
- Yenilebilir enerji kaynaklarından elektrik üretimi artırılacak, nükleer güç santrali elektrik enerjisi üretim portföyüne dâhil edilecektir.

4. Finansal İstikrar

Sürdürülebilirlik ve dijital dönüşümle uyumlu olarak finansal sistemde tasarrufların artırılması, kaynak dağılımında etkinliğin sağlanması, sermaye piyasaları geliştirilerek finansmana erişimin kolaylaştırılması ve finansal okuryazarlığın

yaygınlaştırılması suretiyle finansal istikrarın desteklenmesi amaçlanmaktadır.

5. Kamu Maliyesi

Program döneminde, başta deprem kaynaklı harcamalar olmak üzere gerekli ihtiyaçlar süratle karşılanırken mali disiplinin ekonomide güven ve istikrarı artıran bir çığa olarak korunması ve güçlendirilmesi için tüm adımlar kararlılıkla atılacaktır. Para, maliye ve gelirler politikaları arasındaki eşgüdüm güçlendirilecektir. Kamu kesimi genel dengesinin 2024 yılında GSYH'nın yüzde 5,9'u oranında açık vermesi ve söz konusu açığın Program dönemi sonu itibarıyla yüzde 2,6 seviyesine gerilemesi öngörülmektedir.

6. Afet Yönetimi

Afet yönetiminin afet öncesi, afet anı ve afet sonrası olmak üzere tüm aşamalarının hızlı, etkin ve bütüncül olarak yürütülmesi temel amaçtır. Program döneminde, alt ve üst yapının yerli ve yeşil teknolojilerle daha iyi standartlarda ve afetlere daha dirençli bir şekilde oluşturulması sağlanacak, bölgesel kalkınma stratejileriyle uyumlu bir biçimde yerleşim ve sanayi alanları geliştirilecektir.

- Yeniden yapılanma çalışmaları kapsamında deprem bölgesindeki altyapıların afetlere karşı dayanıklılığı artırılacak, bölgenin sağlıklı ve dirençli dokusunun oluşmasına katkı sağlanırken aynı zamanda yeniden imar çalışmaları çerçevesinde yeşil dönüşümü teşvik edecek ve enerji verimliliğini artıracak yatırımlar desteklenecektir.
- Deprem, sel, heyelan, orman yangınları dahil afet risk yönetimine hizmet eden yerli yeni teknolojilerin geliştirilmesine yönelik çalışmalar yürütülecektir.
- Erken uyarı amaçlı veri analizini, afetlerin izlenmesini, komuta ve sevkıyatı sağlamak üzere yeni teknolojik imkânlardan faydalanılacaktır.
- Afet sonrası ihtiyaç duyulan malzeme ve ekipmanların tedariki yapılarak lojistik depolarda uzun süreli depolanabilmesi sağlanacaktır.

7. Yeşil Dönüşüm

Uluslararası politikalardan ve gelişmelerden önemli düzeyde etkilenen ülkemiz Paris Anlaşmasına taraf olarak düşük karbonlu ekonomiye geçiş kararlılığı ile 2053 net sıfır emisyon hedefi çerçevesinde

ortaya konulmuş Yeşil Mutabakat Eylem Planı'nı hazırlamıştır.

Program döneminde, 2053 net sıfır emisyon hedefi ve ulusal kalkınma öncelikleri doğrultusunda, sera gazı emisyon azaltımını destekleyen, iklim değişikliğine uyum kapasitesini artıran, rekabetçiliği ve verimliliği ön planda tutan, adil geçişi gözetilen ve küresel finansman kaynaklarından azami düzeyde faydalanarak ulusal teşvik mekanizmalarını geliştiren bir yaklaşımla ülkemizin yeşil dönüşüm süreci hızlandırılacaktır.

- İklim değişikliğiyle ilgili uygulamaların bütüncül bir biçimde ele alındığı temel mevzuat hazırlığı tamamlanacaktır.
- Avrupa Yeşil Mutabakatı kapsamında firmalara yönelik kaynak, süreç ve enerji verimliliği ile dijitalleşme gibi konularda sektörel yol haritaları hazırlanacak, farkındalık artırma çalışmaları yürütülecektir.
- Başta AB olmak üzere ihracat pazarlarında rekabetçiliğin artırılması ve tedarik zincirlerinde Türkiye'nin konumunun yükseltilmesi amacıyla Yeşil Mutabakat Eylem Planı güncellenecektir.
- İklim değişikliği ile mücadele hedefleri doğrultusunda, sera gazı emisyonlarının izlenmesi ve fiyatlandırılması için altyapı oluşturulacaktır.
- Sıfır atık uygulamaları yaygınlaştırılacaktır.
- Sınırdaki Karbon Düzenleme Mekanizması ve

2053 net sıfır emisyon hedefi kapsamında enerji dönüşümünü destekleyen enerji depolama, hidrojen ve karbon yakalama, kullanma ve depolama gibi teknolojiler ile mikro-şebeke yönetimi ve dijitalizasyonun geliştirilmesine yönelik Ar-Ge ve yenilik faaliyetleri desteklenecektir.

- Yeşil ve dögüsel ekonomiye geçiş sürecinin işgücü piyasalarına etkileri analiz edilecek, adil geçiş dikkate alınarak ortaya çıkacak yeni meslek grupları için işgücünün yetkinliği artırılacaktır.
- Elektrikli araçların yaygınlaştırılması amacıyla şarj istasyon ağı geliştirilecek, özellikle yerli elektrikli araçların kullanımı desteklenecektir.
- Yenilenebilir Enerji Kaynak Alanı (YEKA) modeliyle yerli ürün kullanım şartı içerecek şekilde projeler geliştirilmeye devam edilecektir.
- Yeni Enerji Verimliliği Strateji Belgesi ve II. Ulusal Enerji Verimliliği Eylem Planı hayata geçirilecektir.
- Yeşil dönüşüme yönelik finansman imkânları artırılacak, mevcut destek mekanizmaları gözden geçirilecek, sürdürülebilir finans konusundaki kurumsal kapasite artırılarak yeşil finansman ekosistemi geliştirilecektir.
- Çevresel, Sosyal ve Yönetişimsel kriterler çerçevesinde uluslararası finans piyasalarına katılım hızlandırılacak, yeşil dönüşüme yönelik yenilikçi ve sürdürülebilir finansman araçları geliştirilerek yatırımların finansman ihtiyaçları karşılanacaktır.

8. Dijital Dönüşüm

Program döneminde dijital dönüşümün hızlandırılması kapsamında, elektronik haberleşme altyapılarının güçlendirilmesi, yeni nesil ağ altyapılarının yaygınlaştırılması, öncelikli sektör ve alanlarda nitelikli Ar-Ge insan kaynağının geliştirilmesi, dijital dönüşüme yönelik teknolojilerde yetkinliğin artırılması, KOBİ'ler başta olmak üzere firmaların dijital teknolojilere yönelik kapasite ve kabiliyetlerinin desteklenmesi ve finansmana yönelik etkin mekanizmaların oluşturulması sağlanacaktır. Ayrıca, siber güvenliğin ülke genelinde daha bütüncül politikalarla güçlendirilmesi sağlanacak, kamu hizmetlerinde vatandaş odaklı bir anlayışla dijital teknolojilerden etkin bir şekilde faydalanılarak verimlilik artırılacaktır.

Politika ve Tedbirler

- Veri esaslı rekabet gücünün artırılmasına yönelik ulusal veri stratejisi hazırlanacaktır.
- İleri dijital becerilerin kazandırılması, veri ekosisteminin güçlendirilmesi ve güvenilir yapay zekâ ürün ve hizmetlerinin geliştirilmesi sağlanarak, kurumsal ve sektörel düzeyde veriden değer üretimi desteklenecektir.
- Geniş bant altyapılarının gelişmesinin zor olduğu bölgelerde altyapı kurulumu teşvik edilecek, mobil haberleşme altyapısının olmadığı yerleşim yerlerine altyapı kurulması sağlanacaktır.
- Yerli yazılım firmalarının yetkinliği artırılacak ve iş birliklerini destekleyici platformlar oluşturulacaktır.
- Enerji yoğunluğu yüksek batarya teknolojileri, bağlantılı araçlar, tam otonom (sürücüsüz) mobilite sistemleri ve ray ötesi sistemler gibi yeni nesil enerji ve ulaşım sistemlerindeki teknolojik kabiliyetler ve yatırımlar artırılacaktır.
- Ulusal siber savunma ve siber caydırıcılık yeteneğinin artırılması, bu alanlarda ihtiyaç

duyulan kapasitenin geliştirilmesine yönelik 2024-2027 Ulusal Siber Güvenlik Stratejisi ve Eylem Planı hazırlanacaktır.

- Dijital devlet çalışmalarına ilişkin üst seviye yönetim ile kurumlar arası bilgi teknolojileri yönetim kapasitesi iyileştirilecektir.
- Dijital dönüşüm sürecinin izlenebilmesi için uluslararası göstergeler ve ölçümlenmeye yönelik veri kapasitesi iyileştirilecektir.
- Dijital ekonomide rekabet ortamını güçlendirecek düzenlemeler tamamlanacaktır.

9. İş ve Yatırım Oranı

İş ve yatırım ortamında bürokratik ve hukuki öngörülebilirliğin güçlendirilerek ekonominin daha rekabetçi bir yapıya kavuşturulması, istihdamın, ihracatın ve üretimin artırılması temel amaçtır. Öncelikli sektörler ve bölgesel koşullar dikkate alınarak özel kesim yatırımlarının desteklenmesi sağlanacak, devlet yardımları gözden geçirilecek, yatırımın temel unsurlarından biri olan yatırım yeri tahsis sistemi güçlendirilecek, yatırım, ticaret ve finans alanında hukuki süreçler kolaylaştırılacaktır.

10. Merkezi Yönetim Bütçesi Ödenek Teklif Tavanları ve Bütçe Sürecine İlişkin Hususlar

2024, 2025 ve 2026 yılları bütçe teklifleri, kamu kurum ve kuruluşları tarafından 5018 sayılı Kanunun 15, 16, 17 ve 18 inci maddelerine uygun olarak çok yıllık bütçeleme anlayışı ile uyumlu bir şekilde hazırlanacaktır. Genel bütçe kapsamındaki kamu idareleri ile özel bütçeli idareler, Bütçe Çağrısı ve eki Bütçe Hazırlama Rehberi ile Yatırım Genelgesi ve eki Yatırım Programı Hazırlama Rehberindeki esas ve usuller çerçevesinde 2024-2026 yıllarını kapsayan bütçe tekliflerini hazırlayarak 30 Eylül 2023 tarihine kadar Strateji ve Bütçe Başkanlığına teslim edeceklerdir.

EK 1: Makroekonomi ve Kamu Maliyesine İlişkin Temel Göstergeler ve Hedefler**Tablo 1: Temel Ekonomik Büyüklükler**

	2022	2023 (GT)	2024 (P)	2025 (P)	2026 (P)
BÜYÜME					
GSYH (Milyar TL, Cari Fiyatlarla)	15.012	25.483	41.159	52.942	62.997
GSYH (Milyar Dolar, Cari Fiyatlarla)	906	1.067	1.119	1.205	1.318
Kişi Başına Gelir (GSYH, Dolar)	10.659	12.415	12.875	13.717	14.855
GSYH Büyümesi ⁽¹⁾	5,5	4,4	4,0	4,5	5,0
Toplam Tüketim ⁽¹⁾	16,3	10,3	3,6	4,3	4,3
Kamu ⁽²⁾	5,0	6,0	4,3	3,8	3,6
Özel ⁽²⁾	17,8	10,9	3,5	4,3	4,4
Toplam Sabit Sermaye Yatırımı ⁽¹⁾	1,3	5,5	3,6	3,8	4,7
Kamu ⁽²⁾	18,9	8,3	0,3	0,6	1,9
Özel ⁽²⁾	-0,6	5,1	4,0	4,3	5,0
Toplam Yurtiçi Tasarruf / GSYH	30,0	29,2	29,6	30,2	30,8
Kamu	2,0	0,1	-0,9	-0,1	0,3
Özel	28,0	29,1	30,5	30,3	30,6
Toplam Tasarruf -Yatırım Farkı / GSYH ⁽³⁾	-5,0	-3,9	-3,0	-2,5	-2,2
Kamu	-1,9	-4,0	-4,2	-3,2	-2,8
Özel	-3,1	0,1	1,2	0,7	0,6
Toplam Nihai Yurtiçi Talep ⁽¹⁾	12,5	9,2	3,6	4,2	4,4
Net İhracatın Büyümeye Katkısı	0,7	-2,9	0,4	0,2	0,3
İSTİHDAM					
Nüfus (Yıl Ortası, Bin Kişi) ⁽⁴⁾	84.980	85.917	86.883	87.833	88.750
İşgücüne Katılma Oranı (%)	53,1	53,7	54,4	55,0	55,6
İstihdam Düzeyi (Bin Kişi)	30.752	31.654	32.428	33.340	34.381
İstihdam Oranı (%)	47,5	48,3	48,8	49,5	50,4
İşsizlik Oranı (%)	10,4	10,1	10,3	9,9	9,3
DIŞ TİCARET (GTS)					
İhracat (GTS tanımlı, fob) (Milyar Dolar) ⁽⁵⁾	254,2	255,0	267,0	283,6	302,2
İthalat (GTS tanımlı, cif) (Milyar Dolar) ⁽⁵⁾	363,7	367,0	372,8	388,9	414,0
Ham Petrol Fiyatı - Brent (Dolar/Varil)	100,8	82,3	86,7	85,9	84,9
Enerji İthalatı (Milyar Dolar)	96,5	71,0	77,3	76,3	75,7
Dış Ticaret Dengesi (GTS tanımlı, Milyar Dolar) ⁽⁵⁾	-109,5	-112,0	-105,8	-105,3	-111,8
Dış Ticaret Hacmi / GSYH (%) ⁽⁵⁾	68,2	58,3	57,2	55,8	54,3
CARI İŞLEMLER DENGESİ					
Turizm Gelirleri (Milyar Dolar)	46,5	55,6	59,6	64,7	71,3
Seyahat Gelirleri (Milyar Dolar)	41,4	49,0	52,5	57,0	62,8
Cari İşlemler Dengesi (Milyar Dolar)	-48,4	-42,5	-34,7	-31,7	-30,0
Cari İşlemler Dengesi / GSYH (%)	-5,3	-4,0	-3,1	-2,6	-2,3
Altın Hariç Cari İşlemler Dengesi (Milyar Dolar)	-29,0	-15,2	-22,2	-19,1	-17,2
Altın Hariç Cari İşlemler Dengesi / GSYH (%)	-3,2	-1,4	-2,0	-1,6	-1,3
ENFLASYON					
GSYH Deflatör Artışı, % Değişme	96,0	62,6	55,3	23,1	13,4
TÜFE Yıl Sonu, % Değişme	64,3	65,0	33,0	15,2	8,5

Not: GT: Gerçekleşme Tahmini P: Program

(1) Zincirlenmiş hacim endeksi yüzde değişim

(2) Kamu ve özel ayırımında tüketim ve yatırım verileri Strateji ve Bütçe Başkanlığı hesaplamalarıdır.

(3) Toplam tasarruf-yatırım farkı ile cari işlemler açığı arasındaki fark, milli gelir hesaplamalarında ihracat ve ithalat ağırlıklı döviz kuru kullanılmasından kaynaklanmaktadır.

(4) SBB hesaplamalarıdır.

(5) TÜİK tarafından yayımlanan Genel Ticaret Sistemi (GTS) ile uyumlu dış ticaret istatistiklerini göstermektedir.

Elder

Adres : Mustafa Kemal Mah. Eskişehir Yolu 9. km No: 266 Tepe Prime A Blok 3. Kat, D: 37-38 Çankaya / Ankara
Telefon : +90 312 285 11 35 – 36
Faks : +90 312 285 11 26
E-posta : info@elder.org.tr

www.elder.org.tr

Elderbilgi

ELDER